

OKÉNKO

D O F A R N O S T I

V Y D Á V Á F A R N O S T S V . V Á C L A V A V L E T O H R A D Ě

Ročník XXVII.

Leden 2018

číslo 1

Kráva ji má ráda

Děti
už dávno přestaly jí psát.
Teď
má ji ráda jenom její kráva.

Žádný div, vždyť ji přece odchovala
z telátka.

Anna Swirszczynska

Úvodem

Vám všem přeji dobrý nový rok. Vstoupili jsme do něj obohaceni poselstvím Vánoc. Nepodceňujme Putina, rozbíjí společnost v mnoha zemích. I u nás má mnoho slouhů. M. Zeman si před pěti roky po zvolení prezidentem přišel do pražské katedrály pro požehnání. Evangelická synodní rada mu poslala dopis s vysvětlením, co požehnání znamená, a že prezident je odpovědný občanům a Bohu. Škoda, že dopis nebyl veřejný, snadněji se minul účinkem. S pány Prof. Jakubem Trojanem a farářem Miloslavem Vašinou se přimlouváme za dodatečné zveřejnění dopisu. Opět jsme podcenili štíry (viz bajka níže). Nevěřme těm, kteří vždy tvrdí: „Tak zlé to nebude“. Od zkažených můžeme čekat to nejhorší, co si sami dokážeme představit. Politiky je nutné hlídat, k tomu máme prostředky demokracie. Buď se v příštím roce probudíme k občanské odpovědnosti za svobodu a ukážeme politikům, že si nemohou dělat co by chtěli, nebo budeme za rok jen skuhrat. Stojí za to si na demonstraci vzít dovolenou - Ukrajinci, Poláci a jiní tak činí. Až se budou zkravovat hlavy, odporovat bude obtížnější.

I vánoční svátky nám nastavily zrcadlo. Čím dál víc propadáme konzumu. Ženeme se za spoustou zbytečností. Nemáme dostatek času na své blízké, na sebe (zkuste se poptat okolo sebe, kolik kdo za minulý rok přečetl inspirativních knih).

/v

ČETL JSEM V NOVINÁCH...

Četl jsem myšlenku k Novému roku: „Dnes začíná zbytek tvého života.“ Tristní věta, ale hned dobrá rada: „Koukej s tím člověče něco udělat!“ A tak boháč, otrávený z ustavičných mejdanů, z Riviéry a lyžování v Alpách, si vzpomenu na svůj dětský sen jezdit na lokomotivě, udělal kurs a v polovině věku svého začal vozit lidi. Skončily jeho deprese a návštěvy u psychiatrů. Francouzský lékař Michel Aupetit, podobně v depresích nad umírajícími dětmi, začal ve svých 39 letech studovat teologii a posléze ordinovat lidem naději na věčno. Nedávno byl uveden do služby pařížského arcibiskupa. Koukej i ty udělat něco se zbytkem svého života, zanechat po sobě stopu dobra. A to se stane tím, že uděláš něco pro lidi; nejdříve pro ty blízko a pak pro ty ostatní. Budeš spokojený a naordinuješ si tak Absolutno.

Jan Rybář

Děsím se davu, je nejkrutější a nejhlupejší ze všech přírodních živlů ...

Karel Čapek (+25.12.1938)

O ŽÁBĚ A ŠTÍROVI

Sedí žába na okraji rybníka, když tu se k ní přišourá štír: „Ahoj žábo! Byla bys tak hodná a převezla mě na druhou stranu?“ Žába zauvažuje, přeměří si štíra pohledem a zakroučí hlavou: „Copak si myslíš, že jsem blázen?! Vždyť jsi štír a štíry zabíjí. Mně se ještě umírat nechce!“ „Ale žábo, vždyť to není v mém zájmu tě zabít! Jak bych se dostal na druhou stranu? A já se tam opravdu potřebuji dostat! Prosím, převez mě!“ Žába měla dobré srdce a tak podumá a říká: „Dobře. Naskoč si!“

Štír si vylezl žábě na záda. Žába vlezla do vody, odrazila se od břehu a pomalými tempy se začala blížit k druhému břehu. Štír se kochal okolní krajinou. Když se dostali zhruba do poloviny, do štíra cosi vjelo. Křečovitě vzepjal svůj malý ocásek s bodcem na konci a vši silou bodl žábu do zad. Ta se v mžiku začala topit, jak se jed začal rozlévat po jejím těle. S nádechem hrůzy a smutku stačila ještě před utonutím vykřiknout: „Vždyť si říkal, že není v tvém zájmu mě bodnout! Vždyť se teď také utopíš!“ Na to štír, ještě než se také utopil: „Já vím. Moc se omlouvám. Ale jsem štír a štíry bodají. Nemohl jsem si pomoci. Snažil jsem se, věř mi!“

CHVÁLA BOŽÍHO VYUČOVÁNÍ

Následující řádky nabízím jako poděkování Bohu za jeho vyučování a za zapsání jeho slov (aby se nestaly „tichou poštou“).

Inspirovala mě k tomu kniha Jonathana Sackse (britského rabína a nositele Templetonovy ceny) „Důstojnost v rozdílnosti“. Pokládám ji za nejdůležitější knihu mnoha posledních let. Sacks nabízí možnost, jak se vyhnout střetu civilizací.

Bůh nás vyučuje své moudrosti i umění myslet. Už *Tóra* znamená vyučování. A evangelium říká: „Slovo se v Kristu stalo tělem - abychom se my (každý člověk) mohli stát dětmi božími.“

Síla, bohatství a vědění (informace) mají od vždy velkou moc. Ve všech kulturách se vědomosti předávaly vyprávěním, ale vynález písma jedinečným způsobem vědění umožnil.

Písmo bylo vynalezeno někdy v 4. tisíciletí př. Kr. Tím ohromně moc vědění narostla a přispěla ke vzniku starověkých kultur.

Jich panovníci mohli díky písmu ovládat a spravovat obrovské říše. Prohlašovali se za bohy, boží syny nebo vyslance. Pod vládcem stála vzdělaná elita (většinou kněží) - výkonná moc spravující zemi. A úplně dole masa pracujících, otroků a vojáků. Jedinec se do tohoto hierarchického uspořádání rodil a nemohl se z něj vymanit.

V lidu božím je to ale jinak. Izrael neměl šlechtu. Jen Bůh je jeho Otcem a Králem a Izraelité jsou jeho svobodným lidem.

Když Egypťané zotročili Izraelity, Hospodin po Mojžíšovi vzkázal faraonovi: „Propusť můj lid!“

Hospodin ale nemluví jen s vládci, už od Abraháma mluví se svým lidem. Izraeli nabídl přátelskou smlouvu a jako první se zavázal k plnění svých příslibů.

Bůh k nám má navíc takovou úctu, že k uzavření smlouvy dává lidu možnost souhlasu; nenařizuje, neporoučí, ale zve.

Objevujeme, k jak jedinečné kultuře života nás boží vyučování („každý člověk je stvořen k obrazu a podobě boží“) vede.

Izraelitům Hospodin prohlašuje: „Vy všichni mi budete královstvím kněží“ (Ex 19:3-8). To má pro nás zásadní význam.

Ve velkých starověkých říších uměli číst a psát především kněží. Ale v Izraeli je samotným Hospodinem vzděláván každý Izraelita, aby věděl, kým je a v čem spočívá jeho důstojnost: „Až mě poznáš (mou péči), zamiluješ si mě celou svou bytostí. A každý budete učitelem: „Budeš o mně vyprávět svým dětem.“

Písmo bylo nejprve obrázkové a později klínové. (Jeho znalost byla náročná. Např. Čínský slovník *Kchang-si c'tien* z r. 1716 obsahuje 4.545 znaků, naučit se je trvalo asi dvacet let.) Vynález abecedy je převratný, pochází z počátku 2. tisíciletí př. Kr., zřejmě od semitských národů. 20 -30 písmen popisuje vše. Naučit se je může každý.

Izraelité byli nepočteným a nebohatým společenstvím uprostřed velikých, bohatých a mocných říší (s velikými architektonický-

mi a uměleckými díly). Rozhodli se: „My se nebudeme věnovat stavbám, ale stavitelům budoucnosti - dětem. Nepotřebujeme zobrazovat Hospodina, ale dostali jsme mnohem větší dar - Slovo od Boha“.

Písemný záznam božích slov přispěl i k vyučování Boží moudrosti.

Už v babylonském zajetí začaly vznikat synagogy (vzdělávací instituce), ty nejsou jen modlitebnou, ale místem k veřejnému čtení *Tóry* a jejímu vysvětlování a studování.

V Talmudu Hospodin říká: „Kdo studuje Písmo (aby mně porozuměl), jako by mě korunoval svým králem“.

Odedávna byl hrdinou silný a šikovný bojovník (antičtí hrdinové byli zařazeni mezi polobohy).

Ale v lidu božím se novým hrdinou stává učitel.

Mojžíš je „naš veliký učitel“, Ezdráš je velikým znalcem *Tóry*. Ale i každý otec rodiny je nejen učedníkem, ale i učitelem: „Až mě poznáš, zamiluješ si mě celou svou bytostí. Já tě učím rozpoznávat dobro od zla, spravedlnost od nespravedlnosti a umění budovat vztahy s druhými. A tato slova, která ti říkám, budeš mít ve svém srdci a budeš je opakovat synům ...“

Slova Hospodina: „Vy všichni mi budete královstvím kněží“ znamenají: vy všichni budete gramotní. A každý z vás má přímý přístup ke mně, nepotřebuje prostředníka nebo tlumočníka. (Z božího vyučování víme, že jsme u Boha doma a všude, kde jsme, tam je s námi Bůh.)

Izraelité se učili číst, aby mohli studovat *Tóru* (ne kvůli „čtení novin“). Biblické vzdělání jim umožňovalo dosažení důstojnosti božích synů a královského kněžstva.

Proto se dospěli už ve starém Izraeli celoživotně vzdělávali. Znalost boží moudrosti pokládali za největší bohatství. Svým dětem se snažili dopřát co nejlepší vzdělání v *Tóře*.

Jonathan Sacks říká: Kniha Soudců vydává svědectví, že v Izraeli tisíc let př. n. l. uměla většina židovské populace číst a psát.

Před koncem 1. stol. př. n. l. už fungoval ucelený školský systém základního a středního vzdělávání. (Do této vzdělané kultury se narodila rodina Ježíšova i rodiny apoštolů.)

Již ve 3. století vydali rabíni rozhodnutí, jímž mělo být exkomunikováno každé židovské společenství, které by nezřídilo školu.

Valladolinský (židovský) synod v r. 1432 zavedl zvláštní daně na maso a víno, společně s poplatky za svatby, obřizky a pohřby, jejichž výtěžek financoval školní výuku. Synod nařídil, že každé společenství, čítající nejméně patnáct vlastníků domů, má povinnost zajistit komunitě kvalifikovaného učitele základního stupně pro vyučování dětí Písmu. Rodiče jsou povinni posílat své děti k učiteli a každý mu musí zaplatit podle svých možností. Pokud by celkový příjem od rodičů nepostačoval k dostatečnému příjmu učitele, má společenství povinnost doplatit potřebnou částku tak, aby byly pokryty náklady učitele na jeho živobytí, jak je zvykem v daném čase a místě.

Knihtisk se stal dalším převratným vynálezem a dobrodiním k poznávání. I k poznávání Boha.

(Ručně psaná a iluminovaná Bible měla ve středověku cenu vesnice. Bibli si mohl pořídit kníže, biskup nebo bohatý klášter. V Lutrovdobě měla tištěná Bible nejprve cenu krávy, ale časem se její cena snižovala. Překlad Bible do němčiny umožnil Němcům všeobecné porozumění biblickému textu.

Odhaduje se, že jen v samotné Anglii bylo v období mezi reformací a r. 1640 vydáno přes milion výtisků Bible a Nového Zákona.)

Izraelité se stali intelektuální společností a lidem Knihy. Dodneška je to na nich znát.

Díky Izraeli, díky naší křesťanské kultuře a naší gramotnosti jsme se i my dozvěděli, v čem spočívá naše důstojnost - jsme z božího, královského rodu.

Je pro nás ctí, že smíme být Ježíšovými učedníky a prvními učiteli svých dětí.

Každému z Vás přeji (nejen v novém roce) další poznávání Písma. Neznám větší bohatství. /v

Stáří Země a člověka

K představě jak „mladý“ je člověk - kdy se poprvé objevil - bylo přepočítáno *stáří Země* na jeden astronomický den o 24 hodinách.

K tomu vycházejí tyto údaje:

Začátek čtvrtohorní doby	60 vteřin před 24. hod.
Výskyt prvního člověka	43 vteřin před 24. hod.
Světové dějiny od 4. tisíc př. Kr. (vznik písma)	1/13 vteřiny před 24. hod.

V dějinách Země je člověk titěrně malý, vstoupil do nich „v poslední minutě“.

Ježíš přichází v nejposlednější vteřině těchto geofyzikálních hodin. Písmo jej pokládá za vzor a vrchol stvoření. Apoštol Pavel o něm říká: „On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi - svět viditelný i neviditelný; ... a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho. On předchází všechno, všechno v něm spočívá... On je

počátek, prvorozený z mrtvých ... Plnost sama se rozhodla v něm přebývat, aby skrze něho a v něm bylo smířeno všechno, co jest, jak na zemi, tak v nebesích ... I vás, kteří jste dříve byli odcizeni a nepřátelští Bohu svým smýšlením i zlými skutky, nyní s ním smířil, když ve svém pozemském těle podstoupil smrt, aby vás před Boží tvář přivedl svatě, neposkvrněně a bez úhony ...“ (srv Kol 1:15-22).

podle Alfreda Leppleho

MLČET, ABY BŮH MOHL MLUVIT

Mystik sv. Jan od Kříže (1542-1591) k umění modlitby doporučuje: „Je třeba mlčet, aby Bůh mohl mluvit“.

Jen málo lidí je přesvědčených o tom, že mlčení se může stát nevhodnějším jazykem modlitby. Stále je mnoho těch, kteří se naučili modlit slovy, pouze slovy, a nedovedou se modlit mlčením.

„Je čas k mlčení i čas k mluvení“ (Kaz 3,7). Někdo ale opravdu nedokáže v modlitbě odhadnout chvíli vhodnou k mlčení, protože je mimo jiné příliš zatížen výchovou (přesnější by bylo říci deformován výchovou). Přesto jeden kontemplativní autor dnešní doby, mnich Thomas Merton, říká: „mlčení je základem života modlitby“. A laik Saint-Exupéry ujišťuje, že „modlitba je cvičením v mlčení“.

Církevní otcové ostatně s obvyklou stručností říkali: „Čím více se tě zmocňuje jeho Slovo, tím méně slov ti přichází na jazyk“. Tento výrok bychom mohli parafrázovat takto: „Modlitba v tobě „roste“ v nepřímé úměrnosti ke slovům. Čili: Pokrok v modlitbě je přímo úměrný pokroku v mlčení.

Voda padající do prázdného džbánů dělá velký hluk. Postupně, jak se hladina vody zvedá, hluk stále slabne, až úplně utichne, když se džbán naplní.

Pro mnoho lidí je ale mlčení při modlitbě nepřijemné, téměř trapné. Necítí se v tichu dobře. Mají za to, že ticho je známkou prázdnoty. A neuvědomují si, že prázdno je v nich, nikoli v modlitbě.

Položme si poněkud nepřijemnou otázku: Není to náhodou tak, že chceme naším neustálým řečením při modlitbě Bohu zavřít ústa, zabránit mu, aby nám sdělil svoje plány s námi, svoji vůli, svá přání? Opakujeme: „Prosíme tě, vyslyš nás.“ A nevšímáme si, že on nás jednotlivě vyzývá: „Konečně mne poslouchej!“

Alessandro Pronzato

FRANTIŠEK K ŘÍMSKÉ KURII

Mluvíme-li o reformě, napadá mne sympatický a příznačný výraz mons. Frédéric- François-Xaviera De Mérode: „*Provádět reformu v Římě je podobné jako čistit egyptskou sfingu kartáčkem na zuby*“. Zdůrazňuje se tak, kolik trpělivosti, oddanosti a delikátnosti je zapotřebí k dosažení tohoto cíle, jelikož Kurie je starobylost, složitou a ctihodnou institucí složenou z lidí, pocházejících z různých kultur, jazyků a mentálního nastavení, a ze své podstaty je odjakživa spojena s výkonem primátu římského biskupa v církvi, totiž s „posvátným“ úřadem, který ustanovil sám Kristus Pán pro dobro celého těla církve (srov. Lumen gentium 18).

Je velice důležité, abychom překonali vyšínutou a degenerovanou logiku komplotů a malých zájmových skupin, která je ve skutečnosti - navzdory jejich důvodům a dobrým úmyslům - rakovinou vedoucí k sebevraždnosti a proniká také do církevních organismů jako

takových a zejména do lidí, kteří v nich působí. Když k něčemu takovému dojde, začne se vytrácet radost z evangelia, radost ze sdílení Krista a ze společenství s Ním. Vytrácí se velkodušnost našeho zasvěcení (srov. Sk 20,35 a 2 Kor 9,7).

Dovolte mi, abych se na tomto místě stručně zmínil také o dalším nebezpečí, totiž o zrádcích důvěry nebo o těch, kdo zneužívají mateřského postoje církve, tedy o lidech, kteří jsou pečlivě vybíráni, aby dodali sílu tělu a reformě, avšak nepochopili vznešenost své odpovědnosti a nechali se korumpovat ambicemi či domyšlivostí a poté, co jsou delikátně vzdáleni ze svých úřadů, se sami prohlašují za mučedníky systému, „papežovy neinformovanosti“, či „staré gardy“..., namísto toho, aby se bili v prsa. Vedle nich jsou pak jiní, kteří v Kurii dále působí a kterým byl poskytnut čas k tomu, aby se vrátili na správnou cestu, s nadějí, že v trpělivosti církve naleznou příležitost k obrácení a nikoliv k jejímu zneužívání. O tom všem samozřejmě mluvím, aniž bych zapomínal na naprostou většinu věrných, kteří pracují s chvályhodným nasazením, věrností, kompetencí, oddaností a rovněž velkou svatostí.

Vánoce nám připomínají, že víra, která v nás nevyvolává krizi, je krize víry;

víra, která nám nedává růst, je víra, která potřebuje růst;

víra, která nám neklade otázky, je víra, nad níž je třeba si klást otázky;

víra, která nás neoživuje, je víra, kterou je třeba žít; víra, která námi neotřásá, je vírou, kterou je třeba zatřást.

Pouze intelektuální nebo vlažná víra je ve skutečnosti pouhou nabídkou víry, která se bude moci uskutečnit teprve tehdy, až zahrne srdce, duši, ducha a celé naše bytí, až dovolíme Bohu, aby se narodil a znovuzrodil v jesličkách srdce, až dovolíme betlémské hvězdě, aby nás dovedla na místo, kde spočívá Boží Syn, nikoli mezi králi a v luxusu, nýbrž mezi chudými a pokornými. *Vatikán, 21.12. 2017*

POLITIKA

Trápí nás nejen politika Hradu nadbíhající Putinovi a podbízející se komunistické Číně, ale i politika pana kardinála Duky. Nerozumíme řadě jeho jednání. Už presidenta V. Klause a pak M. Zemana zval k projevům na církevních slavnostech (T.G. Masaryk prohlásil, že politik na církevních slavnostech nemá mluvit).

Pan kardinál při bohoslužbách nekáže na slovo Boží, ale vykládá své „historické“ pohledy a své politické názory.

Nezastává se potřebných a ponižovaných a nekritizuje závažné a nebezpečné chyby politiků.

My jsme se také provinili mlčením k nebezpečným politickým jevům, např. k absurdním postojům soudců, kteří v řadě procesů prohlásili agenty StB za nevinné, když o nich jejich řídicí důstojníci StB prohlásili, že nespolupracovali s StB. Kdyby esesák tvrdil, že kápo neublížoval vězňům v koncentračním táboře, byl by hodnověrným svědkem? Byli přece spolupachatelé. Řada těchto „osvobozených“ dále škodí v politice i v církvi. Chybí jim charakter a jsou přinejmenším vydíratelní. (Nejbližší spolupracovníci současného presidenta dodneška nemají bezpečnostní prověrku - a my k tomu mlčíme.)

Církev nedala společnosti příklad jak se s kolaboranty vypořádat. Nejde o mstu, nechceme nikoho odsuzovat, ale o pojmenování velkého zla a hříchu zrady - udávání bratří nepříteli. Církev hlásá možnost odpuštění. Ale to vyžaduje přiznání viny, obrácení a nápravu. Pan kardinál Duka vypráví, že se mu přišel omluvit jeho estébák. Ale neznám případ, že by se některý kněz spolupracující s StB omluvil svým bratřím. Všichni prohlašují, že nikomu neuškodili a spolupráci se zločineckým režimem zlehčují.

(Výjimkou byl P. Josef Kánský, který spolupráci přiznal poté, co to vyšlo ve známost na veřejnosti.) Na církevním synodu v r. 2005 většina dolní komory, pan kardinál Vlk a biskup V. Malý hlasovali pro odsouzení spolupráce s StB a členství v kolaborantské kněžské organizaci „Pacem in terris“ (nám nešlo o odsouzení těch, kteří se provinili, ale o odsouzení hříchu kolaborace - i pro budoucí generace. Ale pan (tehdy) biskup královehradecký Duka byl silně proti a ostatní biskupové se k němu přidali. Horní komora sněmu - biskupové - rozhodli po svém. Dodneška sklízíme ovoce tohoto mlčení ke zlu: „padouch i hrdina - všichni jsme jedna rodina“.

Při biskupském svěcení biskup světitel tomu, kdo biskupskou službu přijíma, říká: „Nazývej dobro dobrem a zlo zlem“.

Když jsme před několika roky v Brně na bohoslužbě české a slovenské biskupské konference slušně prosili biskupy o zastání se nespravedlivě odvolaného arcibiskupa R. Bezáka, pan kardinál Duka na nás křičel, že jsme znevážili bohoslužbu. Ale vadilo mu, když jej tři dny před tím v rozhlase „vypli“.

pokračování na str. 4

pokračování ze str. 3

Prezidenti na poutích svými politickými projevy bohoslužbu neznesvěcují?

Při nedávné debatě v televizi pan kardinál neodpověděl na otázku, proč jsme u nás nepřijali pronásledované čínské křesťany.

Mrzí nás, že se nedrží římského biskupa Františka v jeho službě nejpotřebnějším.

Nedávno se pan kardinál tvrdě opřel do bratrů dominikánů, kteří ve své revui Salve otiskli dopis tří kněží, kteří si stýskají na nedobré jednání s kněžími v církvi. Plzeňský biskup T. Holub naopak vyzval své vikáře, aby na kněžských vikariátních konferencích o dopisu s kněžími mluvili: „Nechci znát jména, ale názory svých kněží“.

Následující článek - který vyšel v LN před deseti lety - LN znovu otiskly.

Mně pan kardinál také - ještě v době jeho služby v Hr. Králové - říkal, že by u nás měly místo politických stran vládnout stavy. Odpověděl jsem: „Jaké stavy? Sedláci, podnikatelé, učitelstvo, soudci, vojáci, vědci, umělci ..., ty všechny přece komunisté poničili.“ /v

GENERÁL DUKA

Tomáš Němeček

Kulatá tvář nového arcibiskupa s dobráckým úsměvem je optický klam. Dominik Duka je vůdce a je zvyklý se tak chovat. I Vatikán po dlouhém hledání českého primase uznal, že Duku nešlo přeskočít.

V jinak poklidně unylém životopisném rozhovoru s Dominikem Dukou z roku 2008 z ničeho nic zablyskne jedna pasáž. „Víte, já si myslím, že ačkoliv má u nás tradici, systém politických stran není pro řízení státu tím nejlepším řešením. Nejsem odborník, ale více než vláda politických stran se mi zamlouvá vláda stavů. Příznávám, že mě ovlivnil i Václav Havel, s nímž jsme hodně věcí probírali, když jsme trávili společný čas ve vězení na Borech,“ říká biskup.

A příznává zdrženlivé sympatie ke Španělsku za tuhé vlády generála Franka, která takový „stavovský“ model - silný vliv církve, armády a odborů - uplatňovala: „Měla na svědomí i mnoho zla, ale to neznamená, že se jen tak šmahem můžeme negativně vypořádat s touto érou španělských dějin. ... Vláda stavů by nemusela být tolik pokoušena populismem ani tlačena do kouta opozicí.“

Měl štěstí, že si jeho slov nevšimla evropská média, jinak už v titulcích mohlo stát: „Nový český primas chválí frankismus“ (naznačit cokoli pozitivního o Frankovi není v západní Evropě zrovna zvykem). Dukova věta je však výmluvná. Vystihuje jeho biskupskou zkušenost z Hradce Králové, kde patřil s akademiky, vojáky a politiky ke krajské smetánce. A možná také jeho očekávání, že i na celostátní úrovni mohou mít „stavy“ slovo a vliv.

Biskup Duka má rád armádu a dává to najevo. Původně chtěl být vojákem jako otec, který za války sloužil v Británii. („Líbila se mi modrá uniforma pilota, úplně mi učaroval Exupéry.

Dokázal spojit to, čím jsem žil: literaturu, létání i filozofii.“) Otce však po komunistickém převratu zatklí - syn byl zrovna ve druhé třídě - a odseděl si dva roky. O novou armádu nebylo co stát.

Spolužáci z hradeckého gymnázia dodnes vzpomínají, jaký úžas vzbudilo Dukovo přání nastoupit do teologického semináře. To mu režim nedovolil, takže se vyučil strojním zámečnickem. Do semináře se dostal až napotřetí a pak - v lednu 1968 - tajně vstoupil k dominikánům (tehdy ke svému občanskému jménu Jaroslav přijal řádové Dominik). Jeho oficiální kněžství nicméně netrvalo dlouho: v Husákově Československu mu dovolili jen působení na pohraničních farách, v roce 1975 přišel o tzv. státní souhlas.

Živil se jako rýsovač ve Škodovce. Spolu se svým řádovým učitelem Metodějem Habáněm tajně školil novice a vyráběl samizdat. Inicioval monumentální projekt podzemní církve - překlad tzv. Jeruzalémské bible (snaží se co nejvíc přiblížit původnímu jazyku Písma). Na začátku 80. let byl po zátahu Státní bezpečnosti dva roky vězněn na Borech.

Tehdy se muž, který měl být vojákem, stal respektovaným vůdcem: jako provinciál vedl české dominikány od roku 1986 až do jmenování biskupem v roce 1998.

S touto autoritou volil tvrdší slova do vlastních řad, než bylo zvykem. Církev zklamala, řekl v jednom vánočním kázání a zopakoval to v rozhovoru pro Lidové noviny v únoru 1992: „Zklamala nás i církev tím, že se uzavřela do své sobeckosti. Zklamala tím, že zapomněla na své poslání ... být na světě pro druhé, a ne pro sebe samu.“

Spolubratry z tajné církve později poněkud zklamal i sám Duka - když ponechal ve funkcích duchovní, kteří kolaborovali s režimem. „Nejvíce mne překvapil biskup Duka, (jehož) si pro postoje do doby totality vážím,“ napsal v roce 2007 do křesťanského měsíčníku Getsemány člen podzemní církve Pavel Hradílek. Měl na mysli případ hradeckého generálního vikáře Josefa Sochy, registrovaného v seznámeních StB pod jménem Houslista. „Duka požádal kněze diecéze, aby si sami zvolili generálního vikáře. Ti si vybrali právě Sochu. Možná Duka kalkuloval, že si jej nemohou zvolit, ale v každém případě jej jmenoval.“

Duka v životopisné knize vysvětluje, že u většiny z nich se nedochovaly svazky. Dva (Josef Socha a Pavel Dokládala) si kvůli nedostatku důkazů vysoudili výrok, že byli „neoprávněně evidováni“, dalšího vydírala StB kvůli homosexuálnímu deliktu. Nebudu se tím proto už zabývat, nebudu-li mít nové důkazy o konkrétní vině, vzkázal biskup. Vůči vytrvalým kritikům pak volil čím dál podrážděnější slovník: katolického publicistu Boba Fliedra například uzdrávil a přezíravě srovnal s odpudivým normalizačním novinářem Kojzarem.

Biskup se tady choval jako manažer, který si nemůže dovolit plynout svým personálem. Je ale fakt, že odpustil i estébákovi, který ho dostal do vězení: „Přišel za mnou o Vánocích po listopadu 1989. Stál za dveřmi a já se ho lekl.

Od StB odešel k pásu do Škodovky už v roce 1985 a mně přišel říct, že komunistům naleštěl,“ vyprávěl v Orientaci LN v adventu 2001. Nový primas je vyhlášený znalec bible a šéfredaktor teologicko-kulturního čtvrtletníku Salve. Jeho jmenování do Hradce bylo překvapivější než nynější nástup do Prahy. „Ale v dnešní poušti není tak neobvyklé, že jsou řeholníci povoláni do první linie, protože právě oni mohou, zajet na hlubinu,“ vysvětluje biblickou metaforou tehdejší mluvčí biskupské konference kněz Miloslav Fiala. „Jinými slovy, když je nouze nejvyšší, řeholníci nastupují.“

Dominik Duka občas dává znát, že je nejvzdělanější z tuzemských biskupů. S despektem mluví o dnešních humanistických učencích, kteří neznají starou řečtinu nebo přírodní vědy. V knize líčí historku, jak se fyzici vysmáli „profesorovi H.“ za naivní výroky o atomech.

Pasáž úmyslně či neúmyslně vyznívá tak, že jde o populárního kazatele Tomáš Halíka, který je v leccems Dukovým protikladem.

LN, vyšlo 20.2.2010

JAKÉHO CHCI PREZIDENTA

Chci prezidenta, který by v roce 1938 odmítnul Mnichovskou dohodu a pokud by musel kapitulovat, tak pouze na válečném poli tváří v tvář nepřekonatelné převaze nepřítele.

Chci prezidenta, který by v roce 1939 jasně odmítnul Hitlerovy požadavky a neospravedlňoval se tím, že jeho souhlas je stejně právně neplatný.

Chci prezidenta, který se nebude mstít demokratickým spojencům tím, že ve válce za jejich zády uzavře smlouvu o přátelství s totalitním Sovětským svazem.

Chci prezidenta, který by po válce v roce 1945 v naší zemi usiloval o obnovu plného demokratického právního státu se svobodnou soutěží politických stran, která by nebyla přidružena žádnou Národní frontou.

Chci prezidenta, který by v roce 1949 nepřijal demisi demokratických ministrů a otevřeně by se postavil proti pokusu komunistů nastolit totalitní režim.

Chci prezidenta, který by v roce 1968 odmítnul sovětskou okupaci a nelegitimizoval ji podpisem Moskevských protokolů.

Chci prezidenta, který by v roce 2017 nejmenoval premiérem člověka trestně stíhaného za podvod, dokud se soudně neocistí.

Chci prezidenta, který se veřejně postaví proti všem pokusům o zavádění autoritářských forem vládnutí.

Chci prezidenta, který se veřejně postaví i proti většinové protiuprchlícké hysterii a bude hájit naši mravní povinnost pomoci lidem ohroženým na životě nespravedlivým pronásledováním.

Chci prezidenta, který bude stejně tak hájit naše právo neposkytovat azyl lidem, kteří se za uprchlíky jenom vydávají a právo udělit občanství pouze lidem, kteří přijmou za své naše ústavní hodnoty.

Chci prezidenta, který nebude ohrožovat naši bezpečnost poklonkovaním autoritářskému Rusku a totalitní Číně, a to ani v případě, že by nám to přinášelo hospodářské výhody.

Chci prezidenta, který si svými postoji získá respekt našich spojenců v rámci NATO.

Chci prezidenta, který bude v českém národě posilovat evropské smýšlení a v Evropské unii prosazovat české potřeby.

Chci prezidenta, který v životě osvědčil, že mu jde o prospěch druhých víc, než o svůj vlastní.

Chci prezidenta, který obstojí v těžkých časech, i když doufám, že neprijdou.

Daniel Kroupa

33. MALÉ SYMPOSIUM O RADOSTI

Radost je příjemná pozitivní emoce, vznikající v reakci na úspěch či zisk, a na prožitek čisté lásky a sounáležitosti. Slabší formou radosti je **spokojenost**, silnější je **extáze**. Trvalejší formou radosti je **pocit pohody**, jádrem radosti je **pocit štěstí**. Součástí radosti je také zážitek **krásy**, i když se na to méně často poukazuje. **Optimismus** je základní životní postoj umožňující prožívat radost a štěstí. *Pouhé vědění je pesimistické; optimismus je aktem víry a vůle, naděje a lásky.* Smysl života je v naději, že to, co děláme, má hodnotu, že to poslouží našim blízkým - i nám v kvalitě života.

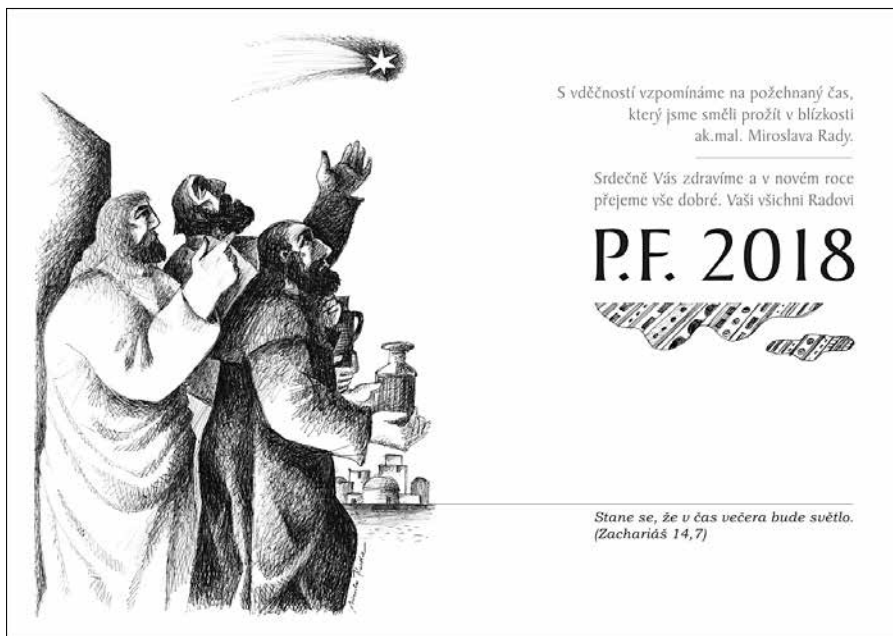
Proto můžeme vůdčí ideu poselství pro nastávající rok předznamenat výzvou: „**Největší radostí je cítit se potřebným pro druhé!**“ **A žít tak, abychom se nemuseli stydět za marně prožitá léta a stále vnášeli radost do vztahů.** Radujme se z toho, že jsme. Že jsou mezi námi a v našich rodinách ti, kteří se dožili seniorského věku, a ještě jsou činorodí - ať už procházkami a výlety, setkáními, četbou nebo přemýšlením a debatami. A radujme se, že jsme, a **plníme své životní poslání vzděláváním, setkáváním s přáteli**, v rodině (sounáležitostí s partnerem či partnerkou, péčí o děti), v povolání, a jako křesťané, jsme-li věřící. Učme se nevidět sebe jako střed světa, ale jako součást stvoření.

Krásně říká kouzelný koníček v pohádce Boženy Němcové *Princ Bajaja*, když se princ ptá: „*Co je to vlastně štěstí?*“ - „*Štěstí je tvá radost, která nepřináší druhým smutek ani žal. To ostatní je sobectví.*“

Radost můžeme rozlišit na pozitivní a negativní. **Radost pozitivní** je radost z dobrých lidí, z pracovních úspěchů, výsledků úsilí, z ocenění, uznání, ze zdraví nebo z uzdravení, z dobrých vztahů s lidmi, z úspěchů našich blízkých, i z dobře prožité dovolené. **Radost negativní někdy prožíváme**, když někoho zesměšňujeme nebo ponížujeme nebo jsme hodnoceni jako lepší než ti druzí, a vede nás to k pýše.

„*Ve světě existují tisíce různých radostí, ale v podstatě je to pořád jedna jediná radost, totiž radost z toho, že umíme mít rádi.*“

Michael Ende

Zdroj radosti je v lásce Boha k nám a v naší lásce k Bohu; radost je tedy výrazem duchovní lásky a lásky k bližním. „*Než skončím, bratři a sestry, rád bych vám položil na srdce ještě jedno: podporujte všechno, co je pravdivé, dobré a správné, čisté, milé a chvályhodné, co má dobrou pověst a pokládá se za ctnost.*“ (Fil 4,8) - A to je základem radosti.

„*Setkání s radostí uzdravuje tělo i duši. Proto má být každý zážitek radosti pozváním k obnově radosti v hloubi vlastního srdce.*“

Při četbě o radostných zkušenostech jiných lidí se můžeme přiblížit ke zdroji radosti ukrytému v našem nitru. Snad tento pramen nově

vytryskne. Nechme se povzbudit k tomu, abychom se znovu podívali na svůj život, tentokrát z hlediska radosti.

Pak v něm objevíme stopy radosti a naděje. Na základě zmíněných stop můžeme objevit stezku, po níž je třeba se vydat, abychom žili svůj život zdravě a naplno v té jedinečnosti, kterou nám propůjčil Bůh, abychom v něm našli vlastní duchovní cestu, která nás dovede k Pánu i k našemu skutečnému já.“ Anselm Grün

Z neurofyziologických výzkumů vyplývá, že při prožitcích radosti se uvolňují endorfiny, které jsou charakterizovány jako hormon štěstí či radosti.

ŠEST CEST K RADOSTI A ŠTĚSTÍ

volně podle Moniky Goetschové

1. Pěstujte vztahy - Materiální blahobyt, krása a popularita jsou pomíjivé a neučiní nás trvale šťastnými. Přátelství a láska nás naproti tomu provázejí celým životem - tedy pěstujeme láskyplné vztahy!

2. Dělejte dobře svému tělu - Štěstí se odráží v našem tělesném zdraví. Když svému tělu děláte dobře, činíte dobře i své duši - Proto se hýbejte, cvičte, choďte. Pamatujte si zážitky radosti a evokujte je, když jste v krizi.

3. Trénujte se ve vděčnosti - Vděčnost nás přitahuje k tomu, co je dobré, radostné a krásné.

4. Stanovte si cíle - Je třeba nejen se radovat z každodenních drobných úspěchů.

5. Najděte si výzvu - Klid a rutina jsou pohodlné, ale námaha se vyplatí. Zůstat zvědavými, učit se novému, poznávat nové a neznámé (cestování, výstavy, atd.) Řešit problémy, které obohacují naše vědění.

6. Cvičte se ve vyrovnanosti - Co nemůžeme změnit, nad tím se nerozčilujeme, ale usilujeme trpělivě o to, co je pro kvalitu života nás a našich blízkých pozitivní, a řídme se dobrými ideály.

P. F. 2018

Vladimír a Ema Smékalovi

K PREZIDENTSKÝM VOLBÁM V LEDNU 2018

V preambuli ústavy České republiky se občané hlásí k ušlechtilým hodnotám minulosti i současnosti, na nichž je možné naši zemi budovat, a prohlašují, že jsou odhodláni toto dědictví střežit a rozvíjet.

Tatáž ústava stanovuje, že prezident je hlavou státu (čl. 54, 1). Prezident republiky je tedy v jistém smyslu „prvním občanem“, který má hodnoty zmíněné v preambuli ústavy reprezentovat, sám o ně usilovat a ostatní občany

k nim vést.

Přijímané hodnoty se prakticky uplatňují, když je společenský život a osobní jednání utvářeno ctnostmi. Základní společenské ctnosti - pravda, spravedlnost a svoboda - jsou zaměřené k dobru společnosti. Těmto ctnostem vévodí láska a vytváří mezi lidmi společenské či občanské přátelství. Kompendium sociální nauky církve učí:

pokračování na str. 12

AKTUALITY

BESEDY SE SNOUBENCI A NOVOMANŽELY (víra není podmínkou)

- každou neděli navečer
na faře.

Poprvé se sejdeme
7. ledna v 17 hod.

Čas setkávání si dohodneme.
Téma:

- k čemu je manželství dobré
- rozdíl mezi mužem a ženou, čím se můžeme navzájem obdarovat
- zamilovanost a láska
- umění komunikace
- pravidla soužití (odpuštění, řešení sporů, hádek ...)
- soužití s rodiči (pravidla, výhody a úskalí)
- hospodaření s penězi
- trávení volného času
- výchova dětí
- obsah manželského slibu
- posílání manželů
- sexualita jako boží dar a most
- příprava na svatební obřad

Příprava dětí na první pozvání k Ježíšově Hostině začala. Scházíme se každou středu v 17.30 hod. v kunčickém kostele při bohoslužbě pro děti. Zveme rodiče i prarodiče. V některých farnostech mají „duchovní babičky“, které se za děti modlí, ale ještě důležitější (Boha přemlouvat nemusíme) je děti uvádět k porozumění Ježíšovy Hostiny. Vy, rodiče a prarodiče, máte ke svým potomkům nejbližší, nikdo jiný jim nemůže svědčit o Boží přízni z vlastní zkušenosti lépe, než Vy. Na web. stránkách farnosti máme uvedenou osnovu přípravy, můžete se jí nechat vést. **S rodiči se setkáme:** 10. ledna, 19. února a 13. března v 19 hod. na faře. Slavnost dětí budeme slavit 6. května na Orlici.

Setkání pečujících o kostely a bohoslužby v 17 hod. na faře: z letohradského kostela 5. února, z filiálních kostelů 12. února. **Ekumenickou bohoslužbu** budeme slavit v neděli 21. ledna v 17 hod. v evangelickém kostele.

Adam Ondra - přednáška 12.1. ve 20 hod. v Orlovně, Letohrad-Orlice, vstupné 150 Kč.

XXII. Charitní papírový ples

- 3. února v 19.30 h. v Orlovně na Orlici. Předprodej vstupenek v kanceláři Oblastní charity, Na Kopečku 356, Letohrad, tel. 465 621 281. Výtěžek z plesu bude věnován na vybavení přístavby Centra pod střechem v Letohradě. Papírové šaty či doplňky návštěvníků vítány.

Česká křesťanská akademie v Letohradě zve na **přednášku: Ing. Bány Náhlíkové „Krajinné šperky Kyšperka“** - 17.2. v 19 h. v evangelickém kostele. V říjnovém Okénku jsme v rozhovoru s ní četli o velkém přínosu našich předků ke kultivaci místní krajiny.

BLAHOPŘÁNÍ

Pane Leopolde Paďoure, blahopřejeme Vám k Vaší devadesátce a přejeme Vám nadále dobré zdraví a jasnou mysl. Děkujeme Vám za všechno, co pro nás děláte a za Vaše básně. Těšíme se s Vámi ze svobody, kterou jsme dostali darem a o kterou se snažíme pečovat. Přejeme Vám mnohá léta.

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme P. Petru Stejskalovi za adventní duchovní obnovu.

Děkujeme pánům Pavlu Šmídovi a Vojtovi Vrtkovi za divadlo „Zpátky do Betléma“. Děti i dospělí si přišli na své.

Děkujeme paní Janě Skalické za vedení Adventní bohoslužby smíření.

Děkujeme panu Milanu Šulcovi a jeho rodině za mikulášskou nadílku.

Děkujeme sboru Familia Cantorum za adventní koncert Rorátů a Českou mši vánoční J. Ryby.

Za vánoční koncerty děkujeme:

naším dětem a paní Monice Vychytilové, žákům učitelům ZUŠ A. Muchy a studentům a učitelům žamberského gymnázia.

Děkujeme paní Mgr. Haně Zakouřilové za seminář „Role prarodiče v životě dítěte“.

Děkujeme všem, kteří připravovali vše potřebné ke slavení Vánoc v rodinách i kostelích.

Děkujeme malým a velkým koledníkům Tříkrálové sbírky. Děkujeme všem ochotným dárcům, kteří pamatují na potřebné.

PROSBA

Manželství je největší stavbou v našem životě, dobrá rodina je pro děti největším bohatstvím. Každý rok na Manželských setkáních několik set manželských párů pracuje na budování svého manželství. Jejich dětem se v době přednášek věnují pečovatelé. I pro ně je přípravou výborný program. Mládež z Letohradu patří mezi výborné pečovatele. Vás, mladé, vyzýváme k zapojení se do této služby. Můžete přispět k jedinečnému dílu. Mimo jiné potkáte výborné kamarády, zažijte skvělou atmosféru a mnoho se přiučíte. V únorovém Okénku otiskneme několik svědectví pečovatelů, kteří se této akci účastnili. /v

FARNÍ RADA INFORMUJE

Z jednání Výboru pastorační rady 4.12.

VPR připravoval akce uvedené v odděle Aktuality.

Zhodnocení uplynulých akcí:

Adventní koncert byl málo navštíven.

V r. 2018 nabídneme Městu spolupráci na programu „Rozsvěcení vánočního stromu“.

„Mikuláš na Orlici“ byl velmi vydařený, 120 ks balíčků stálo 2.714 Kč.

- **panu kardinálu D. Dukovi** jsme poslali dopis - nesouhlas s jeho některými polickými kroky.

Víkend rodin v Ráji - Ekonomické radě navrhujeme schválení peněžního příspěvku farnosti. **Pastorační plán na r. 2018** připraví paní Jana Skalická

Příští zasedání VPR - datum domluvíme na výjezdním zasedání FR 13.1.2018.

Ke vzkříšení jsme vyprovodili

4.12. Josefa Sysra	84 let
28.12. Michala Genčúra	73 let
4.1. Vlastu Chládkovou	84 let
Gertrudu Vagaiovou	74 let
5.1. Josefa Stejskala	71 let

LEDEN VE STREETU

Taušlova 714, Letohrad

Tel. č.: 731 420 344

Facebook: NZDM Street-Letohrad

Těšíme se na Vás v úterý 2.1.2018

Otevírací doba:

pondělí:	12 - 17	Klub
	17 - 18	Doučování
úterý:	12 - 17:30	Klub
středa:	12 - 15:30	Doučování
čtvrtek:	12 - 17:30	Klub
pátek:	12 - 16:30	Klub

po 8. 1. 2018, **Stavění sněhuláka**

Postav si s námi na zahradě největšího sněhuláka všech dob!

út 16. 1. **Turnaj v ping pongu**

Znáš pravidla této hry, chceš si zahrát a něco malého i vyhrát? Ve Streetu budeš mít příležitost.

út 23. 1. v 16 hod. **Rap battle**

Baví Tě rap, ale nemáš příležitost si ho vyzkoušet? U nás ji dostaneš.

Téma měsíce: Nové začátky

Na konci roku ses rozhodl pro novoroční předsevzetí a je pro Tebe těžké začít? Dělá Ti problém přizpůsobit se novým situacím, začínat od znova a zvykat si na nové věci? Pojď si s námi o tom popovídat do klubu. Téma se bude týkat i motivace a odhodlání začít něco nového.

PODĚKOVÁNÍ ZA ROK 2017

Milí farníci a příznivci letohradské farnosti, přijmete poděkování za Vaši poctivou práci a za vše dobré, co jste vykonali pro lidi kolem sebe. Řada z vás pracuje v různých spolicích ve městě či farnosti a dobrovolně se podílí na mnoha akcích pro veřejnost - hasiči, skauti, Orlové, Česká křesťanská akademie, sbor Familia Cantorum atd. Tím vším přispíváte k dobrým vztahům. Máme mezi sebou mnoho aktivních lidí, kteří nežijí jen pro sebe.

Děkujeme paní Janě Skalické za to, že učí naše děti náboženství, za spolupráci se školami a její úsilí o budování postavení katechety ve škole jako důležité, smysluplné pozice. Děkujeme všem, kdo se starají o kostely, o jejich opravy, údržbu, úklid, květinovou výzdobu či výstavy v orlickém kostele.

Děkujeme všem, kdo jste farnosti přispěli peněžním darem. Děkujeme vám všem, kdo jste jakkoliv nezištně přiložili ruku k dílu.

DOPISY ČTENÁŘŮ

MÁM HRÍCH

Poslední, a největší poděkování patří panu faráři Václavu Vackovi - za jeho 24hodinovou starost o farnost, za nezměrné úsilí při získávání peněz a grantů na opravy památek (jenom tato starost by zaměstnala celého člověka), za otevřenost a ochotu ke spolupráci, za to, že nás nosí v srdci a snaží se nás táhnout dál a výš... Děkujeme Janě Kalouskové za její službu farnosti i Václavovi.

Žijeme ve světě, ve kterém se mění vztahy i společenské struktury. Namísto aby se uvolňovaly, jsou stále těsnější. Proto je snad více než kdy předtím třeba čehokoli dobrého. Děkujeme za jakýkoli váš „malý dobrý čin“, jak by řekl Ferdinand Peroutka, a přejeme vám všem hodně sil do roku 2018. *Farní rada*

Děkuji celé Farní radě za její službu pro farnost. Mnoho práce není vidět, ale ovoce z ní vidí každý, kdo není slepý. *Václav Vacek*

Jan Liszner (29.10.1962 - 26.10.2017)

Jenda vyrostl v zemědělské usedlosti v Kunčicích čp. 31 s maminkou Marií a strýcem Janem Šlesingrem. Sourozence neměl.

Do základní školy chodil od r. 1969 - nejprve na Kunčice, pak na Orlici a do Letohradu. Protože maminka údajně sama nestačila na jeho výchovu, strávil část svého života v dětském domově v Dolní Čermné. Jendův otec byl na vozíku, a když bylo chlapci patnáct, zemřel. Z dětského domova pak Jenda v určité době putoval do výchovného ústavu v Králíkách.

Pracoval jako manipulantský dělník v dřevařské výrobě na pile v Letohradě, kde nad ním někteří lidé drželi ochrannou ruku. Stejně tak nad ním bděli i někteří kunčičtí sousedé, občas mu promluvili do duše či poradili. Za všechny vzpomeňme paní Ruprechtovou.

Jenda se rád napil, poseděl s kamarády, kteří jej využívali a také naváděli k ledascemu nekalému. Občas si přivlastnil i něco cizího. Proto ho také neminul výkon trestu za krádeže. Na amnestii byl ale brzy propuštěn.

Po sametové revoluci, přesně v r. 1994 mu matka darovala všechny nemovitosti. Jenda o pět let později nemovitosti prodal se zřízením věcného břemene na bydlení v chalupě čp. 31 spolu s maminkou. V r. 1999 také paní Šlesingrová přispěla z utržených peněz pro farnost i na pořízení zvonů pro kostel sv. Kateřiny na Kunčicích.

V červnu 2004 zemřela Jendova maminka.

6. prosince zaniklo věcné břemeno na jeho bydlení v rodné chalupě, a už 7. prosince 2004 byl ubytován v Ústavu sociální péče v Domově sv. Zdislavy v Červené Vodě, kde bydlel až do r. 2011. Zpočátku se mu stýkalo, psal vzdáleným příbuzným domů dopisy plné pozdravů sousedům, kamarádům či tetě Ruprechtové. Pak si zvykl. Během pobytu v Červené Vodě byl asi pětkrát na léčení v psychiatrické léčebně v Havlíčkově Brodě. Z Červené Vody putoval do soukromého sanatoria Topas v Seči a byl mu přidělen sociální opatrovník. Měl zde také jednoho věrného kamaráda, se

Že to ale těm meteorologům vychází. Předvánoční oteplení (kamarád mi píše, že ve Švédsku podle toho oteplení poznají, že se opravdu blíží Vánoce), lije jako z konve, nálada pod psa.

Přede mnou běží kdysi bílý pes s krátkými nožičkami, teď od bláta až za ušima, předcházím plačící holčičku s deštníčkem a maminku, co se dobře baví po mobilu.

U lavičky musím zastavit a porovnat nákup v taškách. Holčička, slzy jako hráchy, nudle u nosu, zastaví taky, plakat nepřestává, ale přece jen zvědavě kouká, co to dělám.

„Ty máš ale moc krásný deštníček!“

Hlasitý pláč ustane, slzy se kutálejí dál.

„Takový by se mi taky líbil.“

Můj monolog zaregistruje maminka, nepřestane sice do mobilu hovořit, ale starostlivě utře slzy i nudle.

„Prosím tě, jaké to máš na tom deštníčku obrázky? Copak je tohle?“

„Mys.“

„Aha, tak to je myš! Víš, že možná vím, jak se jmenuje?“

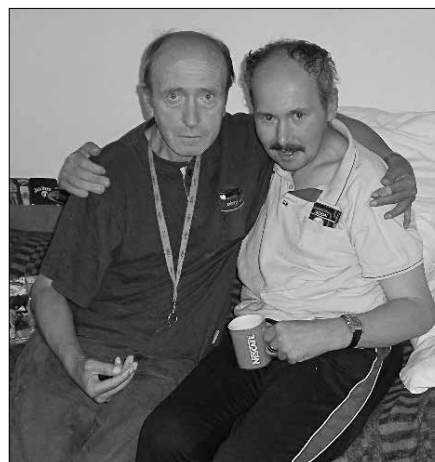
V očičkách je zvědavost, ale maminka zbystrí. Kdopak má co mluvit s jejím dítětem! A ještě k tomu... No, ta bunda, ve které chodím v dešti, určitě reprezentativní není, kapuca mi padá přes nos... Možná mamincina ostražitost vyvolala z nějakého mozkového závitu verš: „malá, snědá, tváře divé, pod plachetkou osoba“ ... - a bylo poledne! Vůbec se jí nedivím!

Od té chvíle, ač maminka nepřerušila svůj

kterým vymýšleli, co by kde provedli. Když je rozdělili, Jenda zesmutněl.

V říjnu 2017 se jeho zdravotní stav zhoršil, a byl přijat do nemocnice Chrudim, kde 26.10. zemřel na leukemii.

Vzhledem k tomu, že Policie ČR nezjistila blízké příbuzné, byl Městským úřadem Chrudim do 7 dní (dle nového zákona) zajištěn sociální pohřeb, tzn. kremace bez obřadu a následně rozptýlení popelu na rozptylové loučce

Jenda (vpravo) s kamarádem

rozverný hovor se spoustou smíchu, určitě v pocitu, že je třeba to dítě chránit, vkročila vždycky mezi mne a holčičku, ať jsem kormidlovala ulici, jak jen to šlo. A tak jsme si o puntíčkách, o Mickey Mousovi, o sluníčku na deštníku povídaly dost obtížně.

Když maminka přivolávala psa, řekla jsem ahoj, a vydala se domů trochu rychleji. Maminka se druhé komunikující osobě omluvila a dala se znovu do nějakého vyprávění. Holčička se znovu rozbrečela.

To už na mne bylo nějak moc.

„Sakra, ženská, nechte toho telefonování a mluve s tím dítětem!“

Takhle ošklivě jsem promluvila v adventním čase, kdy má být člověk zvlášť chápající, zvlášť laskavý. Mám hřích.

No nevyhrála jsem, dozvěděla jsem se a se mnou celá ulice, že jsem baba nemožná, že se nemám plést do jiných lidí a že co je mi po nich a jestli mám stres, mám si jít pro prášky. Holčička dál hodně nahlas, tím hlasitěji, čím víc a rychleji matka pokřikovala, plakala.

Závislost na mobilu bude asi stejná choroba, jako kterákoli jiná závislost. Závislí bychom měli být hlavně na sobě, protože než řeknete švec, role se obrátí. Z roztomilého a nemožného dítěte bude tvor v plné síle a maminky i tatínkové úbytkem fyzických a psychických sil, řekněme laskavě, zdtinští. A to bývalé, roztomilé dítě, se teď bude muset postarat. Jaké to starání bude, to právě záleží na vypěstovaných, udržovaných, posilovaných vztazích. Ale to vy dobře víte.

Moji milí v Letohradě, přeju vám do roku 2018 právě nápaditost, trpělivost (a někdy i velké sebezpření) pro dobrou vůli vycházet spolu jak nejlépe to jde. *EN*

hřbitova Pardubice-Svítkov. Jeho jméno tam nebudu uvedeno. Nikoho bohužel nezajímalo, že má na Kunčicích pohřbenou matku i úspory na důstojnější rozloučení. Několik rodáků, např. manželé Stejskalovi, jej navštívilo. Ti se o jeho smrti a „nepohřbu“ dozvěděli až pozdě.

Jenda patřil k nám, ale zemřel sám. Takto se ztratil člověk. Jeho klukovské oči se nám snad ale z paměti neztratí... */M*

REAKCE NA PRISPEVEK

V prosincovém Okénku vyšel příspěvek podepsaný EN „Více otázek než odpovědí“. Tvrzení - „Rozzlobenému davu lze naočkovat cokoli. Tak se přece podařilo nacistům naočkovat nenávisť k neárijské rase, tak se podařilo komunistům naočkovat nenávisť ke každému, kdo trochu vyčníval z anonymního davu - čímkoli - vědomostmi, úspěchem, schopnostmi... - vyžaduje korekci.

Nacisté nenávisť k Židům nezačali a nemuseli ji „očkovat“. Patřila k výbavě křesťanství po staletí a žádné nacistické praktiky v pronásledování Židů nebyly úplně originální: nošení

dokončení na str. 8

zvláštního označení, zákaz výkonu jistých povolání, zabavování majetku, pogromy ...

Nová byla průmyslová implementace, vraždění, ano němečtí obžalovaní v Norimberku uznávali slova „Nikdo nemůže sejmut z našeho národa tuto ostudu.“ která pronesl jeden z nich po shlédnutí filmové dokumentace o osvobození koncentračních táborů: hory mrtvol, krematoria, zavražděné děti.

Komunisté nepotřebovali naočkovat nenávisť ke každému, kdo trochu vyčníval: potřebovali úspěchy a také jich dosahovali. Nedá se říci, že „komunisté dosahovali úspěchu“ neboť mnozí úspěšní lidé komunisty nebyli, ale jistě se daří ci, ze KSC úspěšně lidi podporovala: 1952: fantastické vystoupení Emila Zátopka v Helsinkách

1956: úspěch pavilonu ČSR v Bruselu

1959: Nobelova cena za chemii: Jaroslav Heyrovský.

Vybírám pouze příklady, které mne napadly z 50tých let, kterým mnozí dnešní „hodnotitelé“ nemůžou přijít na jméno.

Střední školy pořádaly matematické, fyzikální i chemické olympiády. Sám jsem se jako 10-letý účastnil šachového přeboru a v témže věku vyhrál okresní kolo Puškinova památníku v ruské recitaci. Vysoké školy měly SVOČ-ky (Studentská vědecká a odborná činnost) a vítězové zůstávali na školách jako asistenti a později docenti a profesori.

Školství v ČSSR bylo na vysoké úrovni, můj doktorát z Karlovy Univerzity a odborná příprava v NDR mi posloužily tak, že jsem v USA začal okamžitě pracovat ve svém oboru a nikdy jsem neměl pocit, že moje technická příprava pokulhává za mými americkými kolegy, spíše naopak.

Chceme li hodnověrně komunikovat, musíme se vyhnout zjednodušením, která nemají základ v realitě. Ano socialismus v ČSR a později v ČSSR byl systémem totalitním: měl své „svaté“ knihy, které jediné obsahovaly celou pravdu, měl svůj „učitelský úřad“, který tyto knihy a také veškerou realitu vykládal jediným správným způsobem a bylo jasné, že kdo neuznává „jedinou pravdu“ je nepřítel a tak se s ním také bude nakládat.

Vaclav Havel v eseji Moc bezmocných správně poukázal na to, že autoritativnost vedoucí k absurdním požadavkům (zelinař je hodnocen podle ochoty vystavovat ve výkladu hesla) je projevem slabosti a stačí se nebát a režim propadá panice. To se také ukázalo při vyhlášení Charty 77, kde režim namísto otevřené diskuse se začal ztrapňovat kritikou dokumentu, který se ale bál uveřejnit. Takovými praktikami se přirozeně připravil o skutečnou podporu veřejnosti, která při první příležitosti začala cinkat klíči.

Jenomže tento režim skončil dávno svoji životní pouť, otázka totality však zůstává. Nepojí se už s orgány StB, ale je založena na černo-bílém vidění světa a na předpokladu, že existuje jediná Pravda. A podobně jako někdejší totalita pod KSC vede k zaslepenosti

a cinkání klíči. Nemohu si pomoci, opět mne vzpomínky vedou k mému pobytu v Letohradě.

S „důstojným pánem“ Vaccem jsem vždy v mnohém nesouhlasil. A také jsem to dával najevo. A neztratil jsem jeho přízeň. Podobnou zkušenost mám s „důstojným pánem“ Kordíkem, jež spravuje Železnici: s tím nesouhlasím ještě víc a přece jsme stále kamarádi. A tady je místo, kde můžeme bojovat proti totalitě: uznat, že nevlastníme pravdu, uznat, že život a přátelství je více než nějaká teorie či dokonce politická orientace, že prostě na rozdíl od KSC se dáme vést světem kolem nás a ne nějakou abstrakcí, která může mít různý výklad. A potom také nemusíme v rámci „boje proti totalitě“ házet výroky, které neodpovídají realitě.

Peter Dolina

- - -

Milý Petře, už na fakultě jsi patřil k nejbystřejším kolegům. Časem jsi došel k moudrosti. Ale to, že tady dlouho nežiješ, ti neumožňuje vidět všechno.

Máš pravdu, že antisemitismus v Evropě má předlouhé kořeny. Stačilo zafoukat a to, co doutnalo pod povrchem, vzplálo (Dreyfusi, Hilschner)). Paní EN možná měla ve svém článku použít trochu jiné slovo. Ale obsahově s ní souhlasím.

Komunistický režim byl tak absurdní, že to nedokážeme vysvětlit ani naším dětem. Za 16 let v době totality jsem sloužil na osmi místech, vylechl jsem mnoho příběhů, po převratu u nás v knihách vyšlo mnoho příběhů pronásledovaných. Emigranti pochopitelně na to zlé zapominají. Jestli za minulého režimu bylo něco dobré, pak proto, že se komunistům nepodařilo vše prohodopodřít. Nejde jen o strašné počty popravených, zavražděných a vězněných. Ten běs se šířil všude. „Kdo nejde s námi, je proti nám“. Znásilňování charakterů a ukradení rodinné historie. Rodiče se báli dětem říci, že dědeček byl pokrývač (byl vykořisťovatel - měl jednoho tovaryše a dva učedníky), co kdyby to děti někde řekli? K nenávisti jsme byli ponoukáni ve škole i na veřejnosti.

Nevím, jak to bylo u vás v Košicích. V Čechách byly zničeny všechny stavy. Samozřejmě, že komunisté potřebovali úspěchy v řadě oborů, ale kolik vědeckých kapacit bylo odstraněno? Na vedoucí místa byli dosazováni především členové KSC. Vzpomínáš na prověrky po sovětské okupaci? Charaktery byly znásilňovány. Dubčekovci byli prohlášeni za nepřátel a okupace za přátelskou pomoc. Vzpomínáš na nenávislné projevy Husáka? Od r. 1948 měli „politicky nespolehliví“ ško-

Jsem tu

Země rovná
Vysoko však položená
Jsem tu s tebou sama sebou

Hledím na tvou krásu, země
Jsem tu v čase a on ve mně

Trávo větrem roztančená
Krásná, mladá, nedotčená
Jsem tu s tebou sama sebou

Obzore, ty pojiš zemi s nebem
Jsem tu, já v kříži hřebem

Ptáku, vzletu zaslíbený
Na křídlech Slunce, v očích zemi
Jsem tu s tebou sama sebou

Bože, děkuji Ti za Tvé dílo
Slovo Tvé kež srdce mé by naplnilo
Jsi tu se mnou

Alena Kalousová

ly zakázané. Některým učitelům se podařilo zůstat na škole - učili nehumanitní obory, ale na bohoslužby se plížili někde mimo bydliště. Ano, všichni lidé na vedoucích místech nebyli zločinní, tak se některým z nás časem podařilo prokličkovat a vystudovat. Ale mnoha jiným se to nepovedlo. Např. věřící lidé neměli šanci studovat pedagogiku. Nikdy jsem ze sebe nedělal mučedníka, ale asi ti budu muset vyprávět, jak se žilo farářům v Čechách. Za co naši kamarádi nesměli vykonávat kněžskou službu. Někteří kněží byli zavražděni, Václav Malý přežil zřejmě pokus o vraždu (zezadu na jeho trabant najelo nákladní auto). V únorovém Okénku (máme výročí 1948) uvedu další velký příklad komunistického podněcování k nenávisti. /v

VÁNOCE BEZ VOJTY

Klára Fischerová

S Klárou Fischerovou, manželkou prezident-ského kandidáta Pavla Fischera, rozmlouvala Marta Fenclová.

Jak jste se s manželem poznali?

Po revoluci v pěveckém sboru. Jenže my jsme se tam na začátku minuli, protože když jsem přišla, Pavel studoval ve Švýcarsku. Ve sboru se ale pořád mluvilo o Pavlu Fischerovi, o jeho krásném basu. A čekalo se, až přijde. A pak Pavel Fischer přišel...

Láska na první pohled?

Na úplně první pohled ne. Sopranistek a altistek tam bylo víc, tak chvíli trvalo, než mě znamenal. Ale pak to šlo rychle, chodili jsme spolu necelé dva roky a vzali se.

Napadlo vás tehdy, že si berete ambiciózního muže?

Já jsem si brala chudého civilkáře, který právě skončil a měl dělat servis pro novináře. Až začátkem roku 1995, necelé dva roky po svatbě, nastoupil do kanceláře prezidenta na tiskový odbor k Ladislavu Špačkovi.

Nevadilo vám, že manžel od začátku dělal kariéru a vy jste zůstala uvázaná doma?

My jsme si hned na začátku řekli, že chceme velkou rodinu, a já jsem neměla žádné ambice dokazovat si někde něco jiného. Chtěli jsme čtyři děti, hezkou velkou rodinu. A podařilo se to. Samozřejmě to vyplynulo i z toho, že jsem našla muže, se kterým tenhle plán šel uskutečnit. Postupně nám přibývaly děti, nejstarší syn Vojta měl těžké postižení, takže jsem byla s nimi. Vždycky mi přišlo důležitější být s dětmi.

O Vojtově postižení jste věděli hned?

Narodil se zdravý chlapeček. V šesti týdnech se ukázalo, že má svalovou hypotonii, že ne-drží hlavičku, a začalo martyrium po neurologiích a vyšetřeních. Nakonec jsme skončili na metabolické jednotce na Karlově, ale ani tam se ještě nepodařilo onemocnění podrobněji popsat.

Co se dělo na začátku?

V šesti týdnech jsme začali cvičit takzvanou Vojtovu metodu a mysleli si, že se do roka vycvičíme a bude v pořádku. Určité pokroky Vojta dělal, ale šlo to strašně pomalu. Když se nám pak narodila Barborka, bylo pro nás neuvěřitelné, že se sama začala přetáčet, sedat si, stoupat, že všechny ty kroky, které jsme s Vojtou tvrdě dřeli, u ní šly automaticky.

Kdy jste zjistili, že to bude s Vojtou vážnější?

Ve dvou letech bylo jasné, že bude mít vážné postižení. Ve čtyřech pěti letech ještě krásně lezl po kolínkách, ale v osmi se to začalo zhoupávat zpátky, tělo rostlo a svaly ne. Začal se hůř pohybovat, rozjela se mu skolióza, ukázalo se, že rozhodně bude na vozíku, že bude muset absolvovat těžkou operaci páteře. Jeho zdravotní stav se začal horšit.

Jak s vámi o tom všem mluvili doktoři?

Nebylo to tak, že by nám řekli, máte postižené dítě, které se nedožije dvaceti. Od začátku nebylo jasné, co mu vlastně je. Vypadal normál-

ně, ale nebyl schopen se normálně pohybovat, začal hůř mluvit, ale jinak s ním byl moc hezký kontakt, všemu rozuměl. Lékaři nám nebyli schopni říct, jak se to bude vyvíjet. Dostávali jsme to po dávkách.

Barborka se vám narodila po dvou a půl roce. To už bylo bez problémů?

To dostal Pavel zrovna nabídku na studia do Francie. A lékaři nám řekli, že je pětadvacetiprocentní riziko, že může být taky postižená.

To musel být šok. Jak jste reagovali?

My jsme řekli, že to miminko rozhodně chceme, že je to naše zodpovědnost a dokážeme se o něj postarat. A že počkáme. Když se narodí zdravé dítě, odjedeme do Francie, jestli ne, zůstaneme tady. Narodila se zdravá Barborka.

Neuvažovali jste ani chvíli o tom, že do toho nepůjdete?

Byli jsme přesvědčeni, že to zvládneme, i když dítě bude postižené. Stáli jsme si za tím. Myslím, že vám lékaři pro jistotu řeknou tu horší variantu a je na vás, jak se rozhodnete. Ale ten tlak byl obrovský a vůbec se nedivím rodičům, kteří tomu podlehnou a zvolí raději přerušení těhotenství.

Jaký byl život s Vojtou? Chodil do školky, do školy?

Každé dítě je vzdělavatelné, jen potřebuje svůj režim a program. Vojta potřeboval hodně rehabilitace, začal chodit do rehabilitační školky, pak do integračního centra Zahrada, kde začal i povinnou školní docházku a byl tam moc spokojený. A nám postupně přibývaly děti. Ty mladší začínaly školu ve Francii, kam jsme v roce 2003 odjeli s vidinou, že tam budeme čtyři roky, jak bývá u diplomatů běžné. Nakonec jsme zůstali sedm let.

Bylo pro vás složité odjet do Francie se třemi dětmi, z toho jedním postiženým?

Komplikace byla spíš v tom, že jsme jeli se třemi dětmi a já byla počtvrté těhotná.

Jinak to všechno probíhalo v klidu?

Barborka, která nastupovala do první třídy, se nám tam trochu kousla. Zablokovala se a odmítala mluvit francouzsky. Byla ochotná recitovat, číst, ale mluvit ne. Ve škole se nás ptali, jestli doma mluví. Radili jsme se s psychologkou, která nám řekla, že to bude v pořádku. Po letech jsme se od Barky dozvěděli, že neměla žádnou blokaci, prostě jen nechtěla do Francie, a tak si řekla, že nebude mluvit, a vydržela to čtyři roky. Překonala to, až když přestoupila na gymnázium.

Předtím se francouzsky už učila?

Ne, začala prostě první třídu ve francouzštině. Do půl roku rozuměla všemu.

Tomu říkám hodit do vody...

Měla výbornou učitelku. A všechny naše děti na své první roky ve škole vzpomínají s láskou. Když se Barborka vrátila asi po sedmi letech, její třídni z první třídy byla úplně dojata, že konečně také slyší její hlas.

Jak se líbilo v Paříži vám?

Žila jsem svůj domácí život s dětmi, tatínek hodně cestoval, nebyl moc doma. Ale když byl, tak se dětem věnoval se vším všudy. Jezdili jsme na výlety. I když jet v Paříži na výlet znamená strávit dvě hodiny v zácpách, pak se

projít někde v lesíku v Rambouillet nebo ve Fontainebleau a jet dvě hodiny zpátky.

A Vojtovi?

Ne tolik jako v Česku. Ale možná to bylo tím, že šel už trochu do puberty. Naučil se brilantně francouzsky, mluvil v jednoduchých vět-ných spojeních, komunikoval bez problémů. Měl kamarády. Ale vždycky se těšil do Česka za babičkou, která mu hrála na harmoniku, vymýšlela pro něj hry. S dědečkem chodili taky moc rádi na vlaky, protože ty Vojta miloval. Vždycky jsem je odvezla na nádraží střed, kde nasedli do City Elefant a jeli do Zelenče, kde byl tehdy jeden z mála bezbariérových přechodů, a pak zase zpátky. A pak nám doma vyprávěli, co všechno viděli a zažili.

O jeho postižení jste mluvili otevřeně?

Bral to jako samozřejmost. Jednou mi říkal, že nemůže chodit, a mluvili jsme o tom. A pak jednou v Paříži přišel s tím, že je handicapovaný, nejspíš měli ve škole na to téma seminář. Svoje postižení si uvědomoval, ale netrápilo ho to.

Jak vlastně Vojtovu nemoc prožíval manžel?

Zvládali jsme to společně. Bylo to těžké, ale byli jsme na to dva.

Překvapil vás?

Vlastně ani ne. Měla jsem vždycky pocit, že tohle máme mezi sebou vyřešené. Je pravda, že muži mají nejspíš někdy pocit selhání, ale nás Vojta tak posunul jinam, otevřel před námi jiný svět a ovlivnil tolik lidí ze široké rodiny, že ten úkol, který tady měl, splnil perfektně.

Je složité zvládat takovou situaci finančně?

Žili jsme celá ta léta z jednoho platu a na Vojtu po čase pobírali dávky péče o osobu blízkou. Ve Francii jsme o dávky na čas přišli, v roce, tuším, 2008 se měnil systém sociálních dávek, a tak nám je zase dali. Ale nejvyšší dávka, co si pamatuji, byla 12 000 korun měsíčně. Neumím si představit, že by s tímhle matka samoživitelka vyšla.

Co měl tedy vlastně Vojta za nemoc?

Je to vzácné metabolické onemocnění s neurodegenerativním průběhem. Velmi laické vysvětlení je, že problém je v buňce, která je schopna přijímat živiny, ale nedokáže vylučovat toxiny, takže se zanáší. Zatím ještě stále čekáme na výsledky. Dlouhá léta se jeho onemocnění zkoumalo a ani dnes není úplně popsané. Projevuje se tak, že postupně ochabovaly svaly, nervy a skončil paralyzován. Na světě mají tohle onemocnění jen dva lidé. A jeden z nich byl Vojta. Ten druhý žije někde ve Spojených státech.

Z vědeckého hlediska to byla tedy asi rarita.

To víte, že ano. Vojta byl velmi zajímavý případ pro vědu. A do čtyř let byl neustále po nemocnicích, odebírali mu kusy svalů, nervů, kůže... Ve čtyřech letech nám došlo, že Vojta není žádný vzácný a zajímavý případ, ale náš syn a dítě, a řekli jsme si, že už to stačilo, a zastavili jsme veškerý výzkum. Ale věděli jsme, že se časem k výzkumům vrátíme, už

kvůli ostatním dětem. Když jsme se po letech vrátili z Francie, začal Vojta zase chodit na nějaká vyšetření, podařilo se sekvenovat Vojtův genom a tam se potvrdilo toto onemocnění. Nejde o to, že bychom se dozvěděli něco zásadního, co by mu pomohlo. V to jsme ani nedoufali. Ale bylo to důležité pro naše ostatní děti, aby věděly, jestli jsou přenašeči téhle choroby, která se v populaci v podstatě nevykytuje. A přesto se u nás objevila.

Kdy bylo jasné, že je to špatné?

Po našem příjezdu z Paříže v roce 2010. Začal se rapidně horšit a bylo jasné, že to dřív nebo později skončí. Mně až zpětně docházelo, že hůř mluví, špatně se mu polyká... úplně přestal ovládat ruce. Vždycky si rád listoval časopisy s auty a já si najednou uvědomila, že ani není schopna otočit stránku. Začal hůř vidět... ale nic z toho si nechcete samozřejmě připustit. Když ale začal mít dýchací potíže, pochopili jsme, že jeho cesta nebude moc dlouhá. To bylo v září 2013. A o Vánocích pak zemřel.

Nevím, jestli se to takhle dá říct, ale na Vojtův odchod jste byli nějakým způsobem připravení?

Měla jsem pocit, že dělám všechno pro to, abych byla. Ale na tohle se připravit nejde. Někdy jsem si říkala, pane Bože, snad už by sis ho mohl vzít, aby tolik netrpěl. Ale všechno má svůj čas. S paliativní medicínou a týmem jsme mohli Vojtu zabezpečit tak, aby tolik netrpěl a přitom aby mohl být doma. To pro nás bylo nejdůležitější. Byl tady, bylo to náročné, vyčerpávající, s dětmi jsme o tom mluvili. Ale vždycky máte pocit, že neuděláte všechno, že jste mohli udělat víc. Poslední den, 27. prosince, tady byla široká rodina, vystřídali se u Vojty. Jeho mladší sestra u něj seděla půl dne a zpívala mu koledy, protože je měl rád. Měli jsme pocit, že se na to připravujeme a připravujeme na to děti, a stejně je to strašná rána.

Co přijde pak?

V první chvíli úleva, protože víte, že už netrpí. Ale pak obrovský smutek a bolest, téměř fyzická. Teď to budou čtvrté Vánoce. První rok je nejtěžší, to jsem měla pocit, že prožívám ze dne na den ten uplynulý rok znovu. Pořád jsem si říkala, co jsem dělala před rokem touhle dobou. Pak jsou těžké první narozeniny. První výročí úmrtí. Až pak se to začne trochu obrušovat. Po čtyřech letech už se mi vybavují víc ty hezké věci. Vojtovi neseme vždycky na hřbitov vánoční stromeček obsypaný perníky, které s dětmi před Vánoci pečeme a zdobíme. Pak si po večerech představujeme, jak na ně chodí veverka a Vojta tam má veselo.

Jak Vojtův odchod prožívaly děti?

Každé trochu jinak. Ze starší dcery vypadávají až po letech poznámky, jak jí Vojta chyběl a chybí a jak pro ni byl Vojtův odchod bolestný. Měli hodně úzký vztah. Nejmladší o tom ze začátku nechtěla mluvit vůbec a byli jsme i u psychologů. Ujistila nás, že bude v pořádku, ale že to pro ni samozřejmě bylo těžké. O Vojtovi ale doma mluvíme často, často na

něj vzpomínáme. Byla s ním velká legrace, říkáme si ty jeho hlášky, které měl. Je s námi v podstatě pořád.

Je těžké mluvit s dětmi o smrti?

Smrt patří k životu a určitě je pro každého člověka důležité, aby o tom přemýšlel a řekl si, co je pro něj důležité, kde by chtěl být třeba pochovaný, že by třeba chtěl zemřít doma, a ne v nemocnici. Lidi se toho bojí, ale když o smrti mluvíme, tak to neznamená, že za chvíli umřu. Stejně tak mají často pocit, že o smrti nesmí mluvit před dětmi, a říkají, že babička někam odjela, nedokážou říct, že není a nebude. Děti to pak považují za zradu, mají úzkost z toho, když někdo v rodině někam jede, že se taky jako babička nevrátí. Ale i děti potřebují znát pravdu, prožít si smutek, bolest, vyplakat se z toho.

Co byste poradila těm, kteří takovou složitou situaci prožívají?

Mít odvalu do toho jít. Zpětně bych dneska udělala některé věci jinak, třeba mě mrzí, že jsem v sobě nenašla sílu sedět u Vojty do rána.

Zemřel večer, někdy v osm. Musel přijet lékař, ohledat ho, sepsat zprávu. Byl to náš známý a bylo to důstojné. Ale byli jsme všichni tak vyčerpaní, že jsme v jednu padli do postele a spali. Vojtu jsme si nechali doma do druhého dne, protože jsme měli pocit, že to prostě potřebujeme. Bylo mi líto, že jsem v sobě nenašla sílu, abych u něj zůstala bdít. Ale prostě jsem ji neměla. Druhý den ráno jsme se s ním rozloučili a pak si ho odvezla pohřební služba. To byl hodně těžký okamžik.

Dá se tohle vůbec někdy nějak obrousit... zapomenout?

Zaklapávání víka rakve nad vlastním dítětem, to je strašně, strašně těžké. Ale všechny tyhle těžké chvíle je třeba prožít a nechat zabolet, protože prožitá bolest vám pak pomůže do budoucích týdnů a měsíců. To, co v sobě potlačíte, se stejně dřív nebo později někde vyvalí. Bolest k životu patří, život nežijeme proto, aby byl pohodlný, život jsou vztahy, láska. Když Vojta umřel, chodili za mnou lidi a říkali, jak je to pro nás teď alespoň jednodušší. Jenže to není pravda. Život s Vojtou byl jednoduchý. Měli jsme pevný program a věděli jsme, že to dává smysl. Samozřejmě to bylo občas do vyčerpání a taky jsem toho někdy měla plné zuby, ale ten život měl jasný smysl a rád. Život bez něj znamená ten smysl hledat.

Věříte v Boha?

Ano, jsme věřící rodina.

Dokáže víra takovou situaci ulehčit?

Nevím, jestli je pak uvažování o smrti přirozenější. Možná je v něčem uklidňující víra, že život na tomhle světě nekončí. A že se nějakým způsobem přelíne do jiné formy, o které sice nevíme nic, ale můžeme doufat, že to bude hezké a příjemné. To mi samozřejmě pomáhalo. Vojta byl také věřící? Ano. Měl takovou hlubokou duši. Případá mi, jako kdyby tyhle děti měly spojení s duchovnem mnohem jednodušší. Chodili jsme spolu do kostela, měl rád, když hrály varhany nebo když se hrálo na kytaru. Před spaním jsme se modlili a přimlouvali za přátele, příbuzné, vždycky stačil ještě někoho přidat. Jednou jsme jeli do Paříže autem, Vojta miloval tyhle dlouhé štreky, protože ho bavilo sledovat auta a kamiony, které jedou kolem. Modlili jsme se, abychom dobře dojeli, a najednou se zezadu ozvalo: Pane bože, aby bylo hodně kamionů!

Něreka jste si někdy v duchu, Pane Bože, proč zrovna my?

Nikdy mě to nenapadlo. Opravdu. Protože on nám to vracel jinak. Byl veselý, komunikativní, měl úžasný smysl pro humor a dokázal si každého omotat kolem prstu. Samozřejmě, že bych si pro Vojtu přála to nejlepší, ale bylo to prostě takhle, tak jsme to neřešili. Víme, že to zní asi jako klišé, ale Vojta byl pro nás prostě velký dárek. Naučil nás dívat se na svět úplně jiným okem. Už jen ty rodiny a přátele, se kterými jsme se díky němu seznámili.

Vy jste začala pracovat v organizaci Cesty domů, která pomáhá lidem v situacích, kdy jim umírá někdo blízký a sami si s tím neumí poradit. K tomu vás přivedl Vojtův odchod?

To vyplynulo nějak samo. Když Vojta odešel, potřebovala jsem nějaký čas se srovnat a pak se objevila tahle možnost, a mně to dávalo smysl. Nepracuji v primární péči, mám na starosti dobročinné obchody a kavárnu. Často se stane, že do obchodu někdo přijde a rozpovídá se, že má doma umírající babičku, maminku a neví, jak si s tím poradit. A my je navigujeme přímo na poradnu.

Když se alespoň nakonec vrátím ke kandidatuře vašeho manžela, jaká je vaše oblíbená první dáma?

Mně se líbila Olga Havlová. Byla diskrétní a přitom uměla být rázná, dokázala svého muže postavit do latě, říct mu, co si myslí, měla na věci jasný názor, udělala spoustu práce, ale přitom se nepotřebovala nikde moc ukazovat. Muž i prezident potřebuje mít někoho, kdo mu dá zpětnou vazbu. Tu měl Pavel právě i ve Vojtovi. Když přišel někdy dřív, tak Vojtu myl. Jednou jsem slyšela z koupelny hrozný řehot, tak jsem se tam šla podívat. A Pavel mi říká – já mu tady myju s promínutím zadek a on mi říká pane řediteli, tak jsem ho musel poučit, aby říkal správně pane vrchní řediteli! Smáli se ještě dlouho. Prostě je vždycky dobré mít někoho, kdo vás z toho piedestalu sundá na chvíli na zem.

MF Dnes, 21.12.2017

Spravedlnost Otce usmíří“

můžeme zpívat s radostí a dobrým svědomím, aneb co může způsobit jedna čárka.

„Z lásky k nám se stal zas dítětem“

„Pod způsobou tajemnou, přišel Bůh, můj láska živá, živé nebe přede mnou a duše s anděly zpívá. „

„Co Bůh dal nám, všechno z lásky dává.“

„Zpívejme tu píseň, Bůh nás volá do náručí.“

Tato a mnohá další slova v Renčově vánoční mši svědčí o autorově velmi hlubokém pochopení radostné vánoční zvěsti. Vyznění celku je jednoznačné a nenechává nás na pochybách: dobrotivý Bůh nás má tak rád, že to skoro ani nelze vypovědět slovy - ne naše tělo - ale dokonce naše duše zpívá s anděly. Snad poezie a zpěv nás mohou o něco více přiblížit Láse běžnými slovy nezachytitelné. Velmi jsem si ale lámal hlavu nad veršem: „spravedlnost Otce usmíří - Spasitel a jediný Pán“. Tento verš je pro některé jasnou obhajobou teorie o zástupném zadostiučinění a tedy dle jejich názoru by bylo třeba tento verš upravit. Teorie o zadostiučinění znamená přibližně toto: jedná se o podobu „*jakoby právního zadostiučinění: Bůh se pro naše hříchy urazil, tato urážka je nekonečná, člověk ji nestačil odčinit, proto se musel Boží Syn vtělit a na kříži obětovat za nás, aby uraženému Božímu majestátu přinesl zadostiučinění k naplnění spravedlnosti (1.). Anselmem samým - autorem této teorie - byla chápána spíše jako meditace či modlitba než jako teorie, kterou z ní udělali jeho následovníci. Byla jedním z důležitých - byť z dnešního pohledu mylných - pokusů o vysvětlení božího utrpení ve světě.*

Jenže v kontextu celého textu mše, ale i samotného verše toto vysvětlení nepůsobí věrohodně. Nepíše se totiž: „spravedlnost (koho, co) Otce usmíří Spasitel“: tedy smrtí spasitele bude Bůh usmířen. Autor trochu záhadně napíše: „Spravedlnost Otce usmíří - Spasitel a jediný Pán. Autor použil pomlčku nebo v některých vydáních je použita čárka. Až v nejnovějších vydáních tato interpunkce chybí.

Když si blíže rozebereme problematiku verš, slovo „Otec“ může být čtvrtým pádem (koho, co) množného a jednotného čísla a druhým

pádem - tedy „koho, čeho“ - jednotného čísla. První varianta - množné číslo - je varianta poněkud nepravděpodobná. Varianta čtvrtý pád jednotného čísla je variantou teorie zadostiučinění, avšak v této variantě nemůže být interpunkce. Tudiž těž odpadá. Druhý pád jednotného čísla nám může otevřít cestu k řešení: Spravedlnost - *koho, čeho* - Otce - *nás vzájemně či nás s Bohem* - usmíří: a ta spravedlnost není jen tak ledajaká. Je to spravedlnost zjevená Spasitelem a jediným Pánem. On sám je tou spravedlností. A tato Nová spravedlnost není ničím jiným, než dokonalou Láskou.

Můžeme tak uzavřít, že autor, nejen že svým textem neobhajuje teorii o zadostiučinění, on ji s vtipem kritizuje a říká, že jedinou spravedlností, kterou je možné se usmířit, je Láska. Ve veliké zkratce, v básnické nadsázce nás autor tak trochu zkouší. Autor také navazuje a zároveň vykládá pohled i na starozákonní spravedlnost. Samozřejmě i v té samotné již zcela neúprosně i v mnoha pasážích starého zákona „*prosakuje*“ její pravý význam („*milosrdenství*“ chci a ne obět“ a mnoho dalších). Renč nám říká, že vyvrcholením zvěsti Starého Zákona - staré manželské smlouvy - je Láska zjevená Kristem - Spasitelem a jediným Pánem.

Můžeme tak ve shodě intuice, která nám říká, že Renčův text je skvělou básní, také s rozumem radostně zpívat: „Spravedlnost Otce usmíří - Spasitel a jediný Pán.“

Pavel Vychytil, ml.

Článek Josefa Zvěřiny jsme přetiskli v Okénku 4/2007.

V našich písničkách je mnoho teologických nepřesností (např. „Bůh se zrodil“). To je chyba lidové zbožnosti a duchovenstva. Je těžké obviňovat nebo obhajovat autory textů. Co se zavádějícími nepřesnostmi udělat v Letohradě? Nezbyvá vám než dětem chybné výrazy opravovat. Jak mohou našim modlitbám rozumět? A co si o nás myslí lidé zvenku? I z úcty k Bohu o něm máme svědčit srozumitelně. Víme, jak by to dopadlo, kdyby někdo do auta načepoval místo benzínu naftu, nebo kdyby lékárník popletl léky. O úctě k Bohu ani nemluvě. /v

MODLITBA ŘIDIČE

Někdy, když jedu autem, představuju si, že hraju hlavní roli v nějakém filmu - že na mě všichni koukají a sledují, co udělám.

Třeba mě napadne, že člověk, vedle kterého jsem zastavil na křižovatce, se nějakým vážným způsobem zapíše do mého života - jako ve filmu.

Když si v autě zapnu rádio a poslouchám cajdák od Robbieho Williamse, tvářím se, jak ve špatný americký lovestory, kde si všichni úplně přesně a bez nedorozumění říkají, co cítí, chtějí a potřebují, kde všichni najdou osudovou lásku, kde všichni hned vše pochopí, a pokud nepochopí, pak si to precizně psychologicky objasní, aby to následně ihned pochopili...

Někdy, když na kruháci odbočím jinam, než auto, za kterým jedu 30 km, mám pocit, že jsem něco důležitého ztratil...

Někdy ve mně espézetky protijedoucích aut vyvolávají vzpomínky na podobné kombinace čísel, dávno zapomenutá auta a dávno zapomenuté události...

Mrzí mě, že už nikdy nebudu mít příležitost poděkovat chlápku, který na mě bliknul v protisměru, protože za bukem čekali policajti a já neměl rozsvícený světla...

Když se usmívám jak prostáček, znamená to, že poslouchám 11. minutu violoncellového koncertu, nejrady bych stáhnul okýnko a hulákal do světa, že Antonín Dvořák byl géééééénus!!!

Při nočním pohledu na osvětlený vamberský kostel mi pokaždý poskočí srdce... úžasem a taky trochu smutkem, že tu krásu vidím sám...

Někdy si představuju náraz - třeba jen v rychlosti 60 km/h... Musí to bejt strašná pecka... a stačí vteřinka... Tohle mi připomíná, že život může klidně skončit, aniž bychom byli dopředu varováni.

Co se děje v hlavě řidičově, nikdo netuší... kromě Režiséra, pro nějž přece jen hraje hlavní roli...

/M

VOLBA SRDCEM I ROZUMEM

Volba prezidenta České republiky probíhá podle sociálních sítí takto. Část voličstva, která si už v žádném případě nedovede představit pokračování hanby tohoto úřadu, inženýra Miloše Zemana a jeho Lukoilovou bandu, se rozhodla udělat všechno proto, aby tam Zeman škodil dál. Jako bychom zapomínali, že po Klausovi a Zemanovi je hlavním předpokladem kandidáta lidská slušnost, korektnost a čestnost. Volbu prezidenta rozhodne venkov. Ne hnidopišské kádrování na sociálních sítích. Závídíme Slovákům jejich Andreje Kisku, ale nejsme schopni přemýšlet nad tím, proč (mimo jiné) porazil favorizovaného premiéra Fica. Po prvním kole byla většina mapy

Slovenska zbarvená rudě. Fico měl šest krajů, Kiska dva. Procentuálně to ovšem nebylo tak děsivé. 28:24 pro Fica. Ale existoval dopředu vyslovený veřejný závazek, že kandidáti, kteří neuspějí v prvním kole, podpoří v druhém kole postupujícího proti Ficovi. Nic na tom nezměnil fakt, že čtvrtý Milan Kňažko na tiskovou konferenci Andreje Kisky nepřišel a třetí Radovan Procházka tam mlčel jak peň. To slovo už nešlo vzít zpět. Obdobně vymetla dohoda slovenského fašistu Kotlebu ze županského úřadu v Banské Bystrici. Kandidáti, kteří podle průzkumů neměli šanci, odstoupili ve prospěch Jána Luntera. Vzpomeňte na druhé kolo minulých voleb a trapného Jana Fischera, kličkujícího před televizními kamerami a neschopného člena svého týmu vy-

světlit, proč navzdory veřejnému slibu podporuje náhle Zemana. O konformním buřiči Vladimíru Franzovi nemluvě. Bylo to česky zapšklé a nevelkorysé. Když mi chcipla koza, ať Schwarzenbergovi chcípne také. Nezodpovědnost těch, kteří vůbec nevolili, protože si neuměli vybrat mezi dvěma „zly“, ani nekommentuju. Vyslovili v této době zavazující memorandum ti protizemanovští kandidáti? Nevšiml jsem si. Já budu volit zcela pragmaticky. Nepodceňujeme už první kolo. Kdo bude mít šanci získat proti zbabělci nevolodícímu do veřejných debat nejvíc, toho volím. Je to volba srdcem (pro tuto zemi) i rozumem.

Břetislav Rychlík,
LN 4.1.2018

„Hodnoty pravdy, spravedlnosti a svobody pramení z vnitřního zdroje lásky. Lidské soužití je spořádané, bohaté na dobro a odpovídá lidské důstojnosti, když se zakládá na pravdě; když se naplňuje podle spravedlnosti, tedy ve skutečném respektování práv a ve věrném plnění patričních povinností; když se uskutečňuje ve svobodě příslušející důstojnosti lidí, kteří jsou vedeni požadavky rozumem obdarené přirozenosti k tomu, aby na sebe brali odpovědnost za své vlastní jednání; když je oživováno láskou, která člověku dává pocítovat potřeby a požadavky druhého jako své vlastní a která prohlubuje sdílení duchovních hodnot i péči o materiální potřeby. (KSN, č. 205)“

Politické společenství nutně zahrnuje různost názorů lidí, kteří ho tvoří. Aby se vlivem názorové rozdílnosti společnost nerozpadla, musí přijímat základní společenské hodnoty a mít takovou autoritu, která by usměrňovala úsilí všech občanů k uskutečňování obecného blaha, a to především jako mravní síla opírající se o svobodu a o vědomí odpovědnosti za přijaté povinnosti a úkoly. (Srov. Gaudium et spes, č. 74) Česká republika měla v minulosti v úřadu prezidenta osobnosti, které se přes všechny kontroverze a rozdílnosti názorů dokázaly takovými autoritami stát a v rozhodných chvílích dokázaly povýšit obecné dobro společnosti nad své vlastní.

Miloš Zeman během pěti let svého prezidentského mandátu ukázal, že pravdu nepokládá za skutečně důležitou, že spravedlnosti si neváží a že svobodu druhých nerespektuje. Miloš Zeman jako prezident své spoluobčany k ušlechtilému jednání nevede, ale naopak svými vystoupeními základní občanské ctnosti zpochybňuje tím, že v lidech probouzí nízká hnutí a sobecké zájmy. Tímto způsobem usiluje víc o svou vlastní levnou politickou popularitu, než o skutečné dobro společnosti založené na ctnostech. Nelze tedy říct, že by Miloš Zeman jako prezident byl mravní silou, která mezi lidmi podporuje a rozvíjí občanské přátelství. Věřící křesťan navíc nemůže nechat bez povšimnutí, že navzdory svým prohlášením Miloš Zeman využívá snad každou příležitost, aby církev znevážil a pošpinil.

VZKAZ ČTENÁŘŮM KATOLICKÉHO TÝDENÍKU K PREZIDENTSKÝM VOLBÁM

Marek Vácha

12. prosince 2017 jsem obdržel od redakce Katolického týdeníku následující mail.

Dobrý den,
dovoluji si Vás oslovit s následující prosbou. Připravujeme teď anketu mezi vybranými osobnostmi katolické církve k nadcházející volbě prezidenta a klademe jim všem následující otázku:

„Víte už, koho budete volit za prezidenta? Které postoje a názory jsou pro vás při volbě určující?“

Svou odpověď v požadovaném krátkém rozsahu jsem poslal. Následovalo několik mailů, ve kterém redakce žádala, alespoň drobnou, úpravu mého textu, konkrétně se jednalo o doslovný citát pana prezidenta. Moje stanovisko bylo ovšem takové, že buď Katolický týdeník uveřejní text jak je, nebo vůbec. Redakce se nakonec rozhodla text neuveřejnit. Vzhledem k tomu, že jsem text již sepsal, dávám jej alespoň na blog. Zde je:

Vážení čtenáři Katolického týdeníku. Mnozí z vás si stěžujete na to, jak je současná mládež vulgární a zkažená. Mnozí z vás jste mi rovněž po posledních prezidentských volbách psali o tom, jak bude Miloš Zeman výborný prezident a jak moje podpora Karlu Schwarzenbergovi je veliký omyl. Nyní je čas na rekapitulaci. Učíte vaše děti a vnuky, že mají být hrdí na to, že jsou Češi a že nemají pít alkohol - a pak jim pustíte televizi, kde pan prezident vrávorá nad korunovačními klenoty. Učíte

Vzhledem k tomu, že Miloš Zeman znovu kandiduje na úřad prezidenta a že mu předvolební průzkumy přisuzují velkou podporu, měli by si křesťané o to víc uvědomit, jak důležitý bude každý odevzdaný hlas. Když dlouhodobě sledujeme působení současného prezidenta a jeho okolí, vyplývá z toho, že si

Miloš Zeman objektivně nezaslouží, aby mu upřímní křesťané a vůbec všichni lidé, kteří vyznávají morální rozměr politiky, při nadcházejících prezidentských volbách dali svůj hlas. I při tomto omezujícím vymezení zůstává dostatečně velký prostor pro svobodný výběr takového uchazeče o prezidentský úřad, který jako hlava státu bude mravní autoritou usilující o společenské ctnosti a o ducha občanského přátelství.

...

fr. Benedikt Mohelník OP,
provinciál

mladé, že nemají mluvit sprostě - a pak jim pustíte Český rozhlas, kde pan prezident říká nahlas „kunda sem, kunda tam“ (a prosím redakci Katolického týdeníku, aby uvedený doslovný citát pana prezidenta nevytečkovala a ponechala v původním znění). Učíte mladé, aby se uměli omluvit, a dáte jim do ruky noviny, kde se dozvíte, že pan prezident živě označil Ferdinanda Peroutku jako autora článku „Hitler je gentleman“ a do dnešních dnů nebyl ani schopen doložit existenci článku, ani omluvy. Učíte mladé lidi, že nemají kouřit, a dozvíte se, že podle pana prezidenta kouření po dvacátém sedmém roku věku je zcela bez rizika. Ano, zvolili jste lidového, doslova vulgárního, prezidenta. Jistěže si můžete zvolit téhož prezidenta znovu. Nedivte se ale pak, prosím, že i vaši vnukové budou vulgární. Je to svým dílem i vaše vina. A naučte se ruský.

29. 12. 2017

K přípravě na bohoslužby o nedělích a svátcích

neděle 7.1. Svátek Ponoření Pána

7.15 h. Letohrad Iz 42,1-4.6-7 Ž 29
8.45 h. Mistrovice Sk 10,34-38
10.15 h. Orlice Mk 1,6b-11

sobota 13.1. 18 h. Mistrovice

neděle 14.1. 2. v mezidobí

7.15 h. Letohrad 1 Sam 3,3b-10.19 Ž 40
8.45 h. Lukavice 1 Kor 6,13c-20
10.15 h. Orlice J 1,35-42

sobota 20.1. 18 h. Lukavice

neděle 21.1. 3. v mezidobí

7.15 h. Letohrad Jon 3,1-5.10 Ž 25
8.45 h. Mistrovice 1 Kor 7,29-31
10.15 h. Orlice Mk 1,14-20
17 h. evangel. kostel - ekumenická bohoslužba

sobota 27.1. 18 h. Mistrovice

neděle 28.1. 4. v mezidobí

7.15 h. Letohrad Dt 18,15-20 Ž 95
8.45 h. Lukavice 1 Kor 7,32-35
10.15 h. Orlice Mk 1,21-28

sobota 3.2. 18 h. Lukavice

neděle 4.2. 5. v mezidobí

7.15 h. Letohrad Job 7,1-7 Ž 138
8.45 h. Mistrovice 1 Kor 9,16-23
10.15 h. Orlice Mk 1,29-39

sobota 10.2. 18 h. Mistrovice

neděle 11.2. 6. v mezidobí

7.15 h. Letohrad Lv 13,1-2. 45-46 Ž 32
8.45 h. Lukavice 1 Kor 10,31- 11,1
10.15 h. Orlice Mk 1,40-45

Popeleční středa 14. února

Okénko do farnosti - Vydavatel Farnost sv. Václava v Letohradě

Adresa redakce: Václavské náměstí 57, 561 51 Letohrad, tel. 465 620 357 • Redakce: Václav Vacek, Iva Marková, jazyková úprava Jana Kalousková • digitální podobu naleznete na www.letohrad.farnost.cz • uzávěrka je 20. každého měsíce
Rejstříkové č. MK ČR E 12797 • Sazba: JPG, Tisk: Grantis s.r.o. tel. 465 525 741